

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

BOSNA I HERCEGOVINA I EVROPSKA UNIJA
INTEGRACIONI PROCESRajko Kasagić¹*Internacionalni univerzitet u Travniku*Alisa Salkić²*Internacionalni univerzitet u Travniku*

Sažetak: *Razvijenoj privredi u svijetu karakteriše vrlo dinamična struktura promjene, kako u proizvodnji tako i u tržišnoj poziciji pojedinih zemalja. Privredna kretanja u svijetu bila su praćena bržim rastom svjetske trgovine nego rastom proizvodnje. Stoga, svaka država nastoji da nađe svoje mjesto u međunarodnoj podijeli rada i zadovoljavajuću tržišnu poziciju, mada se dominacija industrijski razvijenih zemalja ne dovodi u pitanje. U uslovima savremenih tržišnih i tehnoloških promijena, teško je zamisliti integracioni proces u smislu globalizacije bez aktivnije uloge razvijenih zemalja.*

Na integraciju privrednih teritorija pojedinih država značajnu ulogu ima diplomatija. Njen značaj je od posebne važnosti na ekonomske, sada već i političke integracije u Evropi, odnosno Evropsku uniju. Bosna i Hercegovina ima politički i ekonomski interes za ulazak u članstvo Evropske unije, pa je već počela da koristi sredstva Evropske unije prema programima, na temelju Okvirnog sporazuma između Evropske unije i Bosne i Hercegovine. Sredstva prema programima mogu da koriste institucije, građani i privrednici. Pisanje dobrog projekta za ekonomski razvoj svodi se na zanat. Metodologija koja je usvojena u EU 90-ih godina prošlog stoljeća zasniva se na Metodologiji koju su koristili Amerikanci 60-ih godina prošlog stoljeća, čija je baza bila analiza logičkog okvira ili logička matrica. Ulaganje sredstava iz fondova Evropske unije ima namjeru da stvori konkurentnu privredu BiH za Jedinostveno (unutrašnje) tržište Evropske unije. Međutim, ekonomiska saradnja je samo jedan i to „prvi stub“ evropskog integracionog procesa.

Značajan korak u razvoju spoljnopoličke saradnje i bezbjednosti ostvaren je u Maastrichtskom ugovoru uvođenjem „drugog stuba“ u okviru Evropske unije.

1 Redovni profesor na Internacionalnom univerzitetu u Travniku. E-mail: prof.rajko.kasagic@gmail.com

2 Viša asistentica na Internaiconalnom univerzitetu u Travniku. E-mail: alisa.salkic@gmail.com

Dakle, Mاستrihtski ugovor spoljnoj politici je priključio segment bezbjednosti, što su države članice dužne da aktivno i bezrezervno podržavaju.

Spoljna politika i bezbjednost država članica EU ne može biti na odgovarajućem nivou ukoliko se ne uspostavi unutrašnja bezbjednost u svakoj državi. Zato je bitno uspostavljanje odgovarajuće pravosudne saradnje i saradnje između policije, odnosno stvaranje Evropskog pravosudnog prostora. Na taj način stvoren je „treći stub“ saradnje u oblasti prava i unutrašnjih poslova.

Ključne riječi: *Evropska unija, Bosna i Hercegovina, tržište, fondovi za razvoj, ekonomija, spoljna politika, bezbjednost, pravosudna saradnja.*

1. PROCES TRANZICIJE

U zemljama istočnog lagra privreda je bila planska. Naučni socijalizam podrazumijevao je utvrđivanje potreba čovjeka prema čemu je planirana proizvodnja. Smatralo se da je besmisleno govoriti o socijalizmu gdje su robnonovčani odnosi. Na takav stav Kaucki je odgovorio da su robnonovčani odnosi osnov za napredak svake privrede. Tamo gdje nema robnonovčanih odnosa, po njemu, to je varvarski socijalizam³. Mađarska je 1968. godine sistem centralne privrede reformisala sistemom decentralizovanog planiranja privrednih procesa⁴. I druge zemlje Istočnog lagra su izvršile promjenu postojeće ekonomske centralne planske privrede. Njihov razvoj u procesu tranzicije bio je različit. Taj razvitak je obilježen stabilizovanjem, ali i raskorakom pod uticajem potrebnih reformi i privatizacije (prodaja ili darovanje). Radikalizacija promjene planske privrede počela je 1989. godine. Državno vlasništvo je zamijenjeno privatnim, tržište i cijene još uvijek su imali tvrdo ograničenje proračuna umjesto mekog ograničenja. Napuštanje klasičnog socijalističkog sistema može biti označen kao posljedica radikalnih reformi svojstvenih obilježja klasičnog socijalističkog sistema i početak tranzicionog procesa. Prilikom promjene privrednog sistema morao se mijenjati i pravni sistem, a takođe je bilo potrebno prilagođavanje i na drugim nivoima: višestranačka demokratija, građanski pravni sistem, tržišna privreda⁵. Na privrednom nivou započela je promjena sa centralno upravljачke privrede na tržišnu privredu. Na nivou ponašanja morao se vanjsko upravljanje privrednim subjektima zamijeniti samoupravljanjem prema vlastitim potrebama. Negativne posljedice tranzicije uslovljene su samim socijalističkim sistemom,

3 Rajko Kasagić i Alisa Salkić, *Osnovi prava i poslovno prava* (Travnik: 2015), 198.

4 Helmut Leipold, *Wirtschafts – und Gesellschaftssystem im Vergleich* (Stuttgart: 1988), 140.

5 Walter Eucken, *Grundsatz der Wirtschaftspolitik* (Tubingen: Auflage, 1967), 21. Prema ovom autoru postoji ne samo ekonomska međuzavisnost, nego i međuzavisnost ekonomskog poretka sa svim ostalim oblicima života.

odnosno „teretom prijašnjeg sistema“⁶. U tranzicionim zemljama različiti su faktori, specifični za svaku zemlju, koji imaju snažan uticaj na razvojnu sposobnost jedne zemlje. Među bitne uticajne faktore ubrajaju se: istorijsko iskustvo tržišne privrede i demokratskim sistemom, iskustvo s reformama, stepen industrijalizacije tranzicione zemlje i prethodna privredna saradnja sa privrednim subjektima država tržišne privrede. S tog stanovišta SFR Jugoslavija je imala najbolje uslove za pridruživanje Evropskoj uniji, uz uvođenja novih mjera demokratizacije i tržišne privrede, što su iskoristile Republika Slovenija i Republika Hrvatska.

Tranzicione zemlje Republika Mađarska i Češka Republika su između dva svijetska rata prikupili prva iskustva sa tržišnoprivrednim i demokratskim sistemom, koja su se pozitivno odrazila na tranzicioni proces. Prostorna blizina sa zemalja tržišne privrede dalo je bitnu prednost tim zemljama u tranziciji. To su Poljska, Mađarska i Češka Republika koje raspolažu istorijski sraslim vezama sa slobodnim tržišnim ekonomijama, kao na primjer Austrije i Njemačke. Mađarska je pokazala da je korjenitim reformama iz osamdesetih godina započela dalekosežnu liberalizaciju i demokratizaciju na privrednom nivou te poticaj razvoju u devedesetim godinama. Na isti način aktivnost je vodila Republika Slovenija. Postojao je široki koncenzus o ciljevima tranzicije i izgradnje države na političkom i pravnom nivou. Pri tome su ostali specifični faktori svake zemlje: istorijski, geografski i kulturni uslovi kao značajni i karakteristični za tu zemlju.

Kao primjer može se uzeti i Republika Slovačka. U toj zemlji su ekonomski rezultati reformskih mjera bili sasvim pozitivni: mali procenat nezaposlenosti, dobra stopa privrednog rasta i relativno ujednačeni proračun. Međutim Evropska unija je osudila nedemokratski poredak (autoritativnu politiku predsjednika države). Zbog toga, Slovačka je bila isključena iz kruga kandidata za pristup. Ograničenje je ukinuto 1998. godine pošto je nova vlada temeljno promijenila politički kurs ka demokratizaciji društva.

Evropska unija je 1993. godine Ugovor o pridruživanju, koji se zove Sporazum za Evropu, ponudila zemljama istočne i centralne Evrope, koje su ulazile u tranziciju tržišne privrede i pluralističke demokratije. Ovaj Sporazum potpisale su neke države u tranziciji 1996. godine⁷.

6 Ulrich Thiessen, *Aspects of Transition to Market Economies in Eastern Europe* (Newcastle upon Tyne: 1994).

7 Od kada je Evropska unija ponudila Ugovor o pridruživanju nekim zemljama u tranziciji, do 1. maja 2004. godine uslove za punopravno članstvo su ispunile: Letonija, Litvanija, Estonija, Poljska, Slovačka, Slovenija, Češka, Malta, Kipar i Mađarska, koje su zvanično 1. maja postale članice Evropske unije. Uslove koje zemlje u tranziciji moraju da ispunjavaju postavljani su slijedećim pitanjima: slobodan promet robe; slobodan promet usluga; sloboda kretanja radne snage; sloboda prometa kapitala: preduzetničko pravo; jednakost u konkurenciji privrednika; poljoprivreda; regionalna politika; ribarstvo; saobraćaj; poreska politika; ekonomska i monetarna unija; statistika; zapošljavanje; energetika; industrijska politika; mala i

2. BOSNA I HERCEGOVINA NA PUTU KA EVROPSKOJ UNIJI

Bosna i Hercegovina kao država ima specifičnu strukturu vlasti. Podijeljena je na dva entiteta i nekoliko kantona u entitetu FBiH. Svi oni imaju visok stepen samostalnosti u vršenju tri ključne funkcije vlasti: zakonodavna, izvršna i sudska. Uz to Bosna i Hercegovina je pod protektoratom Ujedinjenih Nacija zbog čega ne može samostalno donositi odluke, pa ni odluke o ekonomskoj integraciji. Uslov za učlanjenje u Evropsku uniju je slobodna država, bez protektorata, sa slobodnim demokratskim izborima organa vlasti, u skladu sa normama Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka. Na spoljnu politiku i unutrašnje odnose u BiH ima veliki uticaj Visoki predstavnik imenovan od strane Savjeta Ujedinjenih Nacija. Demokratsko društvo u BiH može se postepeno stvarati prolazeći kroz nekoliko faza. U prvoj fazi Evropska unija bi trebala da preuzme savjetodavnu ulogu u BiH u skladu sa načelima svog pravnog sistema i stvaranjem uslova da se ostvare sva tri stuba. To bi značilo da se ukine Kancelarija Visokog predstavnika. U drugoj fazi učvrstiti bezbjednost u Zemlji i uvesti vladavinu prava sa potpunom samostalnosti pravosudnog sistema. U trećoj fazi organi vlasti morali bi preuzeti potpunu odgovornost za ekonomski prosperitet zemlje uz uvažavanje svih mjera o unutrašnjoj i spoljnoj bezbjednosti na koje insistira Evropska unija date u prvoj i drugoj fazi.

Primarni cilj Bosne i Hercegovine je punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Za taj cilj postoji opšti koncenzus javnih i društvenih subjekata unutar Bosne i Hercegovine. Cilj je moguće postići ako se uspostave putevi i metodi ostvarivanja tog cilja. Veliki naponi moraju biti uloženi na poboljšanje i unapređenje bosanskohercegovačke ekonomije kako bi se postigao društveni bruto proizvod na 1991. godinu. Na osnovu podataka današnjeg društvenog bruto proizvoda u BiH može se govoriti o ratnoj šteti od 50 milijardi USA dolara⁸, jer je društveni bruto proizvod percapita zbog rata pao 60%⁹. Disproporciju u ekonomskom razvoju ispravlja Evropski fond za regionalni razvoj uklanjajući nejednakosti učešćem u razvoju i strukturnom prilagođavanju regiona koji zaostaje u privrednom razvoju kao i preobraćanju industrijskih regiona sa prevaziđenom privrednom strukturom.

srednja preduzeća; nauka i istraživanje; obrazovanje i školstvo; telekomunikacija; kultura i audiovizuelni mediji; životna sredina; zaštita potrošača; pravosuđe i unutrašnja pitanja; carinska unija; spoljnopolički odnosi; zajednička spoljna i bezbjednosna politika; finansijska kontrola; finansije i budžet; funkcionalnost institucija i ostalo. Od postavljenih 31 pitanja zemlje u tranziciji su ispunile: Estonija – 19, Poljska – 16, Slovačka – 20, Češka – 19, Mađarska – 22, Kipar – 22, Letonija – 16, Litvanija – 18, Slovačka – 19, Bugarska – 10, Rumunija – 7. Uslove za pridruživanje nisu ispunile Bugarska i Rumunija, pa je to pitanje odloženo do 2007. godine, Rajko Kasagić, *Pravo Evropske unije* (Banja Luka: 2005), 141.

⁸ Ilija Džombić, *Ekonomska diplomatija Bosne i Hercegovine* (Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, 2008), 46.

⁹ *Ibid*;48.

Učešće BiH u procesu stabilizacije i pridruživanja, preuzete su odgovornosti u ispunjavanju obaveza koje se tiču ekonomske, političke i pravne stabilizacije kroz proces postepene integracije u Evropsku uniju sa ciljem dobijanja punopravnog članstva. U tom cilju Evropska unija počinje realizaciju ovih obaveza osnivanjem posebnih fondova za ulaganje u zemlje zapadnog Balkana. Pozitivna ocjena i preporuka Evropske komisije o otpočinjanju pregovora uslijedila je 25. oktobra 2005. godine. Potpisivanje Sporazuma o pridruživanju i njegova realizacija zavisi o ispunjavanju uslova koji su postavljeni pred njenim organima vlasti, prvenstveno od pune saradnje za predpristupnu pomoć. Postavljeni uslovi za zemlje u tranziciji nisu jednostavni, ali su mogući i lako ostvarljivi sa dodatnim naporom svrsishodnim korištenjem sredstava Evropske unije koji se nude prema pripremljenim programima.

3. RAZLOZI EKONOMSKE INTEGRACIJE I KORIŠTENJE FONDOVA EVROPSKE UNIJE

Međunarodnu ekonomsku situacija karakteriše konkretno tržište na kojem se urušavaju tradicionalna, vremenska i geografska ograničenja. Usljed stvaranja novih ekonomskih odnosa, a pogotovo novih tržišnih odnosa proizvodi i usluge se internacionalizuju i izlaze iz nacionalnih okvira, što ima za posljedicu otvaranja nacionalnih granica i integracija ekonomskog i političkog karaktera¹⁰. Zajednička trgovinska politika Evropske unije se zasniva na jedinstvenim načelima u pogledu izmjena carina, zaključivanja carinskih i trgovinskih sporazuma, izjednačavanja mjera liberalizacije politike izvoza, kao i mjera trgovinske zaštite, kao što su one koje treba donijeti u slučaju dampainga i subvencija¹¹. Dakle, jedinstveno evropsko tržište omogućava postepeno stapanje nacionalnih tržišta država članica u jedinstveno tržište, u kome će vladati isti uslovi za preduzimanje svih oblika ekonomskih aktivnosti za sve tržišne subjekte bez obzira za njihov domicil ili nacionalnu pripadnost. Uspostavljanje i funkcionisanja jedinstvenog tržišta zavisi od ostvarivanja slobode kretanja robe, radne snage, kapitala i vršenja usluga, odnosno od uspjeha u otklanjanju svih zabrana i barijera u međusobnoj trgovini država članica.

Smetnje koje su se u međuvremenu pojavile između država članica u funkcionisanju jedinstvenog tržišta Komisija Evropske unije je u Bijeloj knjizi grupisala u fizičke, tehničke i poreske prepreke. Utvrđeno je da su smetnje u funkcionisanju jedinstvenog tržišta Evropske unije (tada Evropske ekonomske

¹⁰ Evropska unija je najveća trgovinska sila u svijetu. U toj oblasti nastupa „jedna država“. Tokom procesa integracije, Unija je dobila ekskluzivno pravo utvrđivanja ekonomske politike svih zemalja članica, Vujo Vukmirica, *Ekonomska i monetarna integracija Evrope* (Banja Luka: 2005), 1007.

¹¹ Član 133 pod tačkom 1 Ugovora iz Nice kojim je promijenjen član 113 Osnivačkog rimskog ugovora.

zajednice) fizičke prirode ili uvođenjem različitih standarda za pojedine robe. Otuda je uspostavljanje unutrašnjeg tržišta zahtijevalo usklađivanje pravnih i drugih propisa od strane članica u cilju uklanjanja postojećih prepreka i zabrane uvođenja novih barijera u međusobnoj trgovini između država članica. Zato je uvođenje jedinstvenog tržišta obuhvatilo veliku pravnu regulativu. Donošenje propisa sekundarnog karaktera od strane komunitarnih organa u vidu uputstava usklađivani su uslovi privređivanja u svim državama članicama.

4. UTICAJ JEDINSTVENOG (UNUTRAŠNJEG) TRŽIŠTA NA EKONOMSKE ODNOSIJE EVROPSKE UNIJE I TREĆIH DRŽAVA

Uspostavljanjem jedinstvenog tržišta za države članice Evropske unije značilo je zatvaranje ekonomskih granica za njihove robe i usluge. Članice Evropske unije imale su međusobnu slobodu kretanja robe i vršenja usluga, a u odnosu na robe i usluge država članica uvedene su jedinstvene carinske tarife. Da bi se izjednačile sa tržišnim uslovima koji su obezbijeđeni trgovinskim društvima jedinstvenog tržišta, privrednicima domiciliranim izvan tog tržišta, njihove vlade su morale priznavati stimulatивne mjere, bar u visini uvoznih carina država članica Evropske unije. To je bilo teško uskladiti naročito zbog izvoznog deficita u odnosu na razmjenu roba i usluga sa državama koje pripadaju jedinstvenom tržištu Evropske unije. Unija je proklamovala svoj trgovinski identitet strogim reciprocitetom u svojim trgovinskim odnosima sa trećim državama. To je moguće ostvariti bilateralnim ili multilateralnim sporazumima između država nečlanica i Evropske unije ukoliko nisu smetnje član 113 i član 228 Ugovora o osnivanju kojim je Evropska unija zadržala isključivu nadležnost u vođenju trgovinske politike prema trećim državama.

Prethodno izloženom treba dodati da su pojedine zemlje Evrope (zemlje izvan tržišne privrede), u minulom vremenu, bile na listi zabrane izvoza strateške robe iz zemalja razvijene tehnologije¹². Kontrolu izvoza strateških proizvoda vrši Koordinacioni komitet za višestruku kontrolu izvoza - COCOM. Kontrola se odnosila na izvoz strateške tehnologije i proizvoda u države Istočnog bloka i bivše SFRJ. Zabrana izvoza strateške robe iz zemalja razvijene tehnologije uticale su na konkurentnost nastupa privrednih subjekata sa sjedištem u državama izvan jedinstvenog tržišta Evropske unije. Ako tome dodamo uvođenje ekonomskih sankcija pojedinim zemljama u tranziciji, onda su jasni razlozi

¹² Velika Britanija je na osnovu uredbe o strateškoj robi br. 983 od 1967. god. uvela sistem kontrole strateških proizvoda. Uredba je propisivala da niko u Velikoj Britaniji ne može stranim vladama, drugim organima vlasti, ili pravnim i fizičkim licima izvoziti robu koja se nalazi na teritoriji Zemlje i koja je Uredbom proglašena strateškim proizvodom, Aleksandar Ćirić i Predrag Cvetković, *Međunarodno trgovinsko pravo* (Niš: 2001), 57.

ekonomske nesposobnosti privrednih subjekata tih zemalja da konkurentno učestvuju na jedinstvenom tržištu Evropske unije¹³. Potrebna su dodatna i znatna ulaganja u privredu ekonomskog prostora bivše SFRJ radi približavanja uslova privređivanja privrednih subjekata članicama Evropske unije. Nisu potrebna ulaganja samo u savremenu tehnologiju ili mašine, nego i u obuku kadrova, naučna istraživanja i ispitivanje tržišta.

Jedinstveno tržište Evropske unije ima utvrđene standarde i svaka evropska država koja ima namjeru da postane članica Evropske unije mora se postepeno prilagođavati tim standardima. Tehnološki razvoj članica Evropske unije određuje okvire poslovne saradnje privrednika geografskog prostora Evrope.

5. OBLIK DRŽAVNOSTI

Jedan od najlabilnijih oblika državnosti je unija. U državnompravnim smislu unija se pojavljuje kao personalna, realna i mješovita. Personalna unija nastaje jednom vezom preko zajedničkog šefa države za dvije ili više samostalnih suverenih država. Države obuhvaćene personalnom unijom ostaju i dalje u svemu samostalne, odvojene države. Svaka od njih je samostalni međunarodni subjekt. Realna unija je labavi savez dvije ili više država koje imaju zajedničkog vladara na osnovu međunarodnog ugovora i koje imaju zajedničke vanjske poslove. Razlikuje se od personalne unije zato što ona ima ugovor o zajedničkom šefu države, dok je u personalnoj uniji zajednički šef države odabran bez ugovora. Svaka od država ima svoje samostalno zakonodavstvo, samostalno sudstvo i samostalnu upravu. Realna unija se javlja u međunarodnom pravu kao jedinstveni subjekt međunarodnog prava. Ona može imati neke zajedničke organe kao što je ministarstvo vojske, ministarstvo inostranih poslova, ministarstvo finansija. Ovi poslovi se zajednički obavljaju na osnovu ugovora država članica, što znači da realna unija nije država. Ona nema vlast koja bi se vršila neposredno nad građanima. Mješovita unija najčešće nije nastala dobrovoljno, već naturanjem ili iz nužde. Razlikuje se od personalne i realne unije, ali im je zajedničko to što ni ova unija nema karakter države.

U koju od navedenih oblika se može svrstati Evropska unija? Formalno je uspostavljena Mastrohskim ugovorom 1992. godine, kao ugovorna nadnacionalna država. To je specifični okvir saradnje država članica u oblasti spoljnih poslova i unutrašnje politike. Ona ima svoj organizacioni identitet i nezavisnost kao nadnacionalna međunarodna organizacija. Ključni elementi komunitarnog prava su na upotrebi Unije, a ne država članica. Međutim, nisu jedinstveni stavovi sa stanovišta njenog djelovanja. Prema jednom stanovištu – Evropska

¹³ “Zlo činiti od zla se braniti“ nije opravdano (Njegos) – niti sa ekonomskog niti političkog stanovišta.

uniја nije nadnacionalna organizacija niti uopšte међународна организација у standardним значењима. Она има своје органе, а међународни карактер јој даје начин формулисања и спровођења заједничких ставова у области спољне политике и безбједности, правосуђа и унутрашњих послова¹⁴. Оно што постоји према Уговору о Европској унији су комунитарне институције које су само посуђене институције држава чланица у облику пренесене надлежности. Суд правде и Парламент су у тој функцији. Како nije међународна организација, Европска унија нема правни субјективитет, па стога не може да има vlastite институције.

Друго становиште полazi од тога да је Европска унија јединствена међународна организација са својим правним поретком, надnacionalна, са посебним карактером. Те особине јој дају обједињени сегменти живота држава чланица и њихових грађана. Нјезине норме уставног карактера указују на циљеве постојања уније (економске, комунитарне, социјалне, политичке), утврђују заједничке институције, односно органе који су самостални у своме раду. Савет Европске уније дјелује у сва три сегмента живота (економска политика, спољна политика и безбједност, те унутрашњи послови и подстицање сарадње у кривичним стварима) па је time успостављен принцип институционалног јединства.

У оквиру размишљања претходних становишта је посматрање Европске уније као *sui generis* Заједнице. Према овом становишту Европска унија је без vlastitог правног субјективитета и институција, али ипак својеvrсна творевина држава, а не само пуки оквир међународне сарадње држава чланица. Квалитет *sui generis* Европској унији даје комунитарно право: нјезина посебност, уставност, надnacionalност, унутрашњи правни поредак, регулаторно-државни карактер. Овакав положај обезбјеђују њени Оsnивачки уговори.

Пrouчавајући различита становишта о положају Европске уније као државе или међународне организације поставља се питање који облик државности може да има Босна и Херцеговина. Нјен државни облик је настао из нужде потписом Мировног споразума 1995. године. У међународном праву Босна и Херцеговина се појављује самостално, води унутрашње послове и финансијску политику. Међутим, њен облик суверене државности уманjuje самостална законодавна, судска и унутрашња политика ентитета па чак и кантона у оквиру ентитета Федерације Босне и Херцеговине. Ентитети се не могу самостално издвојити, о чему може да одлучи Парламент БиХ на основу гласова три конститутивна народа. Поред тога, на основу Међународне конвенције о праву држава, коју је Југославија ратификовала 1976. године, свака држава самостално уређује политички систем, води економску и социјалну политику. Дакле, сви наведени елементи дају Босни и Херцеговини положај *sui generis* државе.

¹⁴ N. Blokker, M. Heukels, *The European Union: Historical Origins and Institutional Challenges*, Heukels, Ton/Blokker/Brus, *The European Union after Amsterdam: A Legal Analysis*, Kluwer Law International (The Hague-London-Boston: 1998), 21-22.

6. POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE – KORIŠTENJE FONDOVA EVROPSKE UNIJE

Suočena sa novim tržišnim pravilima ekonomija Bosne i Hercegovine se nalazi u nezavidnom položaju. Ratna dešavanja koja su razorila ekonomiju i privredu, tehnološka zastarjelost, nepostojanje jasnih ekonomskih i političkih ciljeva imaju nepredvidivu ekonomsku poziciju Bosne i Hercegovine, pogotovo ako se posmatraju zadati ekonomski i pravni okviri, a koje je potrebno ispuniti u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Evropske države nisu bile ništa manje pošteđene od posljedica Drugog svjetskog rata, ali su to prevazišle sredstvima Maršalovog plana, ulaganjem od strane Amerike, radi stvaranja sposobne tržišne privrede zapadnoevropskih zemalja, a zatim osnivanjem evropskih ekonomskih integracionih cjelina: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska zajednica za atomsku energiju i Evropska ekonomska zajednica, koje su se formalno spojile 1. jula 1967. godine u jedinstvenu cjelinu Evropsku zajednicu (European Community).

Kroz različite programe pomoći Evropska unija je počela 1991. godine da ulaže sredstva na zapadni Balkan. Putem nekoliko programa: GARDS, ISPA i SAPARD na zapadni Balkan je uložila 6,8 milijardi eura. Njih je Evropska unija transformisala u novi instrument predpristupne pomoći – IPA, otvoren za države kandidate, te države procesa stabilizacije i pridruživanja.

Prema podacima Direkcije za evropske integracije, BiH je u periodu 2007. do 2013. sudjelovala sa 24 programa i to na temelju Okvirnog sporazuma između Evropske unije i Bosne i Hercegovine. Evropska komisija u BiH, u okviru programa IPA, stavila je na raspolaganje 11,5 milijardi eura za navedeno vrijeme. Sredstva od 550 miliona eura su namijenjena za pomoć tranziciji i izgradnji institucija i prekograničnoj regionalnoj saradnji. Preostala sredstva su namijenjena za regionalni razvoj, razvoj ljudskih potencijala i ruralni razvoj koja će BiH moći koristiti tek sa sticanjem statusa zemlje kandidata za prijem u EU¹⁵. Iz IPA programa BiH institucije mogu koristiti još dva programa pomoći: Taiex i Twining. Taiex je instrument za pomoć u usklađivanju i primjeni zakonodavstva EU. U okviru Twining programa zemlje korisnice mogu dobiti pomoć eksperata, koji rade na nekom projektu u određenoj instituciji, koji trebaju dati konkretne rezultate u oblasti *acquisa* – pravne stečevine Evropske unije, a usmjereni su na uspostavljanje odnosa između sadašnjih i budućih članica EU.

U oblasti obrazovanja BiH može koristiti nekoliko fondova, a jedan od najznačajnijih je Erasmus mundus. Namjena ovog programa je unapređenje kvaliteta visokog obrazovanja i međukulturalnog razumijevanja.

¹⁵ „Kako iskoristiti Evropske fondove”, *Business*, br. 130, od 2. aprila 2012., 20.

Program podrazumijeva dodijelu stipendija za postdiplomske studije, partnerstvo visokoobrazovanih institucija, razmjena iskustava. Korisnici programa su studenti, visokoobrazovane institucije, profesori, naučnici, te privatne i javne institucije koje se bave visokim obrazovanjem. Program Basileus, koji je takođe dio programa Erasmusmundus, podstiče mobilnost studenata i naučnika iz zemalja zapadnog Balkana u Evropsku uniju i obratno. To je prilika za studiranje na nekom od evropskih univerziteta, posebno za studente postdiplomskih i doktorskih studija, ali i doktore iz oblasti poljoprivrede, arhitekture, urbanizma, planiranja, prava, jezika, matematike, informatike, prirodnih nauka, psihologije, socijalnih nauka.

Program Tempus je plan mobilnosti studenata evropskih univerziteta i podrška modernizaciji obrazovanja u mnogim zemljama pa i zapadnog Balkana. Ostvarivanje ovog cilja vrši se finansiranjem zajedničkih projekata u okviru kojih je moguće modernizirati i distribuirati nove nastavne planove, metode i materijale, modernizirati rukovođenje i upravljanje institucijama visokog obrazovanja. Drugi dio pomoći odnosi se na strukturalne mjere koje doprinose jačanju i reformi institucija i sistema visokog obrazovanja, poboljšanja njegovog kvaliteta i usklađenost sa obrazovnim sistemom u Evropskoj uniji.

Ulaganje u obrazovni sistem je radi unapređivanja naučnog znanja i vlastitih naučnih radnika. Zato Evropa za trećinu povećava ulaganja za naučna istraživanja. Evropska unija, u isto vrijeme pokušava da povuče naučnike iz zemalja „trećeg svijeta“¹⁶.

Sredstva Evropske unije mogu se koristiti na osnovu projekata izrađenih prema pravilima Evropske unije. Ideje moraju da odgovaraju cilju programa iz kojeg se traži finansiranje. U projektu se mora navesti šta se želi ostvariti, koliko će koštati izvođenje projekta, ko će biti odgovoran za realizaciju projekta i kakvi rezultati se očekuju uz navođenje vrlo precizno svih projekata koji su potrebni za aplikaciju. Namjena fondova nije ostvarivanje profita, ali se iz tih sredstava mogu razvijati unutrašnji kapaciteti preduzeća, obrazovanje zaposlenih, modernizacija poslovanja, marketing. Cilj je povećanje konkurentnosti preduzeća na tržištu, što kasnije neminovno dovodi do generiranja profita za vlasnika preduzeća.

U Republici Hrvatskoj razvijena je mreža konsultantskih firmi koje izrađuju projekte. Čak i kada i certificirani konsultant uradi projekat ne predstavlja

16 U svjetskim razmjerima Evropska unija znatno zaostaje u odnosu na SAD u oblasti naučnoistraživačkog rada. U prvoj polovini XX vijeka većina Nobelovih nagrada ostala je na Starom kontinentu. Od početka primjene Nobelove nagrade (1901), dodijeljene su 672 nagrade, od čega je 284, odnosno 42,2% pripalo Amerikancima. Naučna otkrića su usko povezana sa sredstvima koja se ulažu u naučnoistraživački razvoj. Amerika svake godine za istraživanja odvaja 270 milijardi dolara – 150 milijardi više nego Evropa. Svake godine seli se oko 90.000 naučnika iz Evrope u Ameriku, koji sve češće dobivaju Nobelovu nagradu, Vukmirica, *Ekonomska i monetarna integracija Evrope*, 106 i 107.

garanciju da će projekat biti odobren, pa je ulaganje u vlastitu edukaciju jedino isplativo. Svi elementi iz uputstava moraju se dobro proučiti i uzeti u obzir kod izrade projekta. U protivnom komisije će isključiti podnosioca zahtjeva ukoliko je učinio neku grešku iz uputstva.

Međutim, aplikacija na fondove Evropske unije radi ekonomskog prosperiteta i stvaranje konkurentne privrede u Bosni i Hercegovini je samo jedan stub kojega svaka država, koja ima namjeru da se priključi Evropskoj uniji, mora da ispuni. Ulaganje u privredu jedne zemlje je uslovljeno spoljnom i unutrašnjom bezbjednošću, ali sigurnim pravnim sistemom i samostalnim i nezavisnim pravosuđem.

7. SPOLJNA POLITIKA I BEZBJEDNOST

Saradnja država članica u spoljnoj politici uvedena je kao element produbljanja saradnje, zajedno sa širenjem evropskih zajednica uključujući Veliku Britaniju, Irsku i Dansku. Prvobitni naziv koji je dat ovoj aktivnosti je „Evropska politička saradnja“, s tim što su riječ „politička“ koristila ministarstva inostranih poslova da bi napravili razliku između onoga što smatraju „visokom politikom“, od pitanja kao što je ekonomija. Francuska je, u vrijeme De Gola, insistirala na tome da politička saradnja bude ne samo međuvladina, već i strogo odvojena od Evropske zajednice.

Politička saradnja je postigla jednu bitnu stvar, kada su države članice stavile ljudska prava na dnevni red Konferencije o bezbjednosti i saradnji u Helsinkiju 1975. godine. Diplomatski predstavnici država članica su konačno razvili način saradnje koji su kasnije rezultirali mnogim zajedničkim stavovima, u odnosu na druge zemlje, kao i sa Ujedinjenim nacijama. Francuska je bila spremna do 1985. godine da prihvati ideju da Evropska politička saradnja bude bliže Evropskoj zajednici, što je učinjeno Jedinštenim evropskim aktom. Ovaj akt je konkretnije regulisao saradnju država članica u spoljnoj politici. Njime se navodi da države članice „nastoje“ da formulišu i primjenjuju „evropsku spoljnu politiku“ o čemu će se međusobno informisati i savjetovati¹⁷.

Značajan korak u razvoju spoljnopoličke saradnje i bezbjednosti ostvaren je u Mastrihtu ugovorom uvođenjem „drugog stuba“ u okviru Evropske unije. Mogućnost ujedinjenja Njemačke uznemirilo je Francusku, koja se plašila da bi ujedinjena Njemačka mogla ugroziti francusko-njemačko partnerstvo i krenuti u samostalnu politiku prema Istoku. Kao što je zajednička valuta promovisana da bi Njemačka bila vezana za Evropsku uniju, tako bi i zajednička spoljna politika i bezbjednost vezala Njemačku za Uniju. Zato su predsjednik Francuske

¹⁷ Vidi član 30 Jedinštenog evropskog akta.

i kancelar Njemačke predložili, 1990. godine, da međuvladina konferencija o „političkoj uniji“ ide paralelno sa konferencijom o ekonomskoj i monetarnoj uniji. Rezultat te saradnje između Njemačke i Francuske bio je „drugi stub“ za zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku.

Mastrihtskim ugovorom spoljna politika je data u mnogo čvršćim konturama, priključujući segment bezbjednosti, što su države članice dužne da „aktivno i bezrezervno podržavaju u duhu odanosti i međusobne saradnje“¹⁸. Zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku treba sprovoditi sistematskom saradnjom i zajedničkom akcijom u skladu sa načelom solidarnosti¹⁹. Sistemska saradnja se zasniva na konsultovanju i zauzimanju zajedničkih stavova i koordiniranoj akciji. O zajedničkoj akciji odlučuje Savjet Evropske unije na osnovu smjernica Evropskog parlamenta. Kada donese takvu odluku Savjet mora da utvrdi obim, ciljeve i trajanje takve akcije, kao i sredstva, postupke i uslove za njeno sprovođenje.

Evropska unija obezbjeđuje svoju „nezavisnost i integritet“ što uslovljava jedinstvenu odbranu radi očuvanja slobode i nezavisnosti njenih članica. Stoga širenje Unije je prevashodno uslovljeno sposobnošću i spremnošću eventualnih članica da prihvate njezine ciljeve, prvenstveno u spoljnoj politici i bezbjednosti. Time će se unaprijed utvrditi koliko su zainteresovane države za članstvo u Evropsku uniju spremne da slijede zacrtani put, a to je: sistemska saradnja država članica povodom bilo kojeg pitanja od opšteg značaja, o preuzimanju zajedničkih akcija radi zajedničke odbrane koja je integralni dio razvoja Evropske unije. Svoju zajedničku odbranu Evropska unija razvija jačanjem „evropskog stuba Atlanskog pakta“, mada postepeno ulazi u aktivnosti stvaranja svojih odbranbenih snaga koju ideju su započeli da realizuju francusku predsjednik Miteran i njemački kancelar Helmut Kol sa sjedištem u Strazburu.

I pored istakutih obaveza članica Evropske unije na saradnji radi očuvanja sigurnosti i bezbjednosti odnosno radi obezbjeđenja „nezavisnosti i integriteta“ ne znači da članice Evropske unije moraju biti i članice NATO pakta, što su potvrdile Austrija i Švedska, ali stvaranjem vlastitih odbrambenih snaga Evropske unije, mjere i akcije koje se preduzimaju radi očuvanja nezavisnosti i integriteta, bile bi imerativne za svaku članicu. Bosna i Hercegovina je svoje vojne snage angažovala u Avganistanu u sastavu odbrambenih snaga NATO pakta, što znači da BiH postepeno se uključuje u „evropski stub NATO pakta“.

18 Član J 1 (4) Ugovora o Evropskoj uniji.

19 Član J 2 Ugovora o Evropskoj uniji.

8. PRAVOSUĐE I UNUTRAŠNJI POSLOVI

Prijedlog za stvaranje evropskog pravosudnog prostora radi uspostavljanja pravosudne saradnje u krivičnim stvarima između članica Evropske unije (tada Evropske zajednice) podnijela je Francuska na samitu u Briselu, održan 5. i 6. decembra 1977. godine. Ukazano je da ugovor o osnivanju tri evropske zajednice predstavlja osnov za stvaranje ekonomskog i trgovinskog prostora, a evropsku konstrukciju je potrebno obogatiti novim sadržajem, kao što je „evropski pravosudni prostor“. Njegova realizacija bi se ostvarivala u pet etapa: utvrđivanje jedinstvene konvencije o ekstradiciji, utvrđivanje procedure međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima i fleksibilniji pristup zemalja članica, utvrđivanje procedure za prenos krivičnog postupka iz jedne zemlje u drugu, međunarodno priznanje presuda, utvrđivanje procedure za prebacivanje zatvaranja lica, odgovornih za krivična djela, iz jedne zemlje u drugu²⁰.

Izgradnja evropskog pravosudnog prostora u krivičnim stvarima je intenzivirana u okviru Savjeta Evrope od 1985. godine, kada su obavljene pripreme za stupanje na snagu nekoliko konvencija iz krivične oblasti, kao što su: Evropska konvencija o premještanju osuđenih lica; Evropska konvencija o obeštećenju žrtava nasilja; Protokol broj 6 uz Evropsku konvenciju o pravima čovjeka koji se odnosi na aboliciju smrtne kazne; Konvencija koja se odnosi na pranje novca, prevare, zaplijenu i konfiskovanje proizvoda dobijenih od kriminalne djelatnost. Važno je istaknuti da je u ovom procesu usvojena i Konvencija Europol, 26. jula 1995. godine koja ima zadatak da štiti unutrašnju bezbjednost i sigurnost država članica.

Ipak, usvajanjem konvencija nije dovelo do uniformnog regulisanja krivične oblasti, jer svaka od tih konvencija predstavlja samo dio cjeline. Ipak su time stvoreni pravni okviri kojima se otvaraju putevi pripremi i usvajanju konvencije koja bi globalno obuhvatila saradnju u krivičnim stvarima i stvorila uslove za kodifikovanje instrumenata utvrđenih različitim konvencijama i preporukama Savjeta Evrope.

Prije potpisivanja Ugovora u Mastrohtu, u okviru Savjeta Evrope su utvrđeni, ili su bili u pripremi, pravni instrumenti Evropske pravosudne saradnje: zaštita prava čovjeka i osnovnih sloboda, ekstradicija, međunarodno priznanje presuda, borba protiv nasilja na putevima, prenošenje kaznenog postupka, međunarodne posljedice gubitka prava na vožnju vozila na motorni pogon, borba protiv terorizma, premještanje osuđenih lica, prekršaji koji se odnose na kulturno blago, i posljednja konvencija koja je usvojena iz ove oblasti, 1990. godine je

²⁰ Kasagić, *Pravo Evropske unije*, 79 i 80.

Evropska konvencija o pranju novca, prevarama, zaplijeni i konfiskaciji dobara stečenih po osnovu kriminalne djelatnosti.

Dakle, pravni sistem Evropske unije je dobro postavljen kojim se obezbijeduje slobodan i srećan život građana. Pri tome treba dodati, da komunitarno pravo (pravo Evropske unije) dopušta državama članicama da u izuzetnim slučajevima odstupe od svojih obaveza koji proističu iz osnivačkih ugovora. One mogu da preduzmu unilateralne mjere kada su u pitanju vitalni interesi njene bezbjednosti, ili u slučaju događanja koji dovode u pitanje održavanje unutrašnjeg reda i mira, u slučaju ozbiljne međunarodne krize koja prijeti ratom ili u cilju izvršavanja obaveza preuzetih da bi se očuvao mir i međunarodna bezbjednost. U ovim slučajevima država može uskratiti informacije koje bi inače bila obavezna dati, preduzimati mjere u vezi sa proizvodnjom i trgovinom oružja, municijom i ratnim materijalom, te preduzimati druge mjere radi zaštite jedinstvenog (unutrašnjeg) tržišta.

9. VAŽENJE KOMUNITARNOG PRAVA

Evropska unija određuje primjenu komunitarnog prava na prostorima država članica. Važenje Osnivačkih ugovora obuhvata i prekomorske teritorije u slučaju nekih država članica, te „evropske teritorije“ za čije je spoljnotrgovinske odnose odgovorna jedna država članica²¹. U slučaju promjene granica jedne od država članica, automatski mijenja se i granica primjene komunitarnog prava. Dakle, komunitarno pravo se primjenjuje na odnose vezane za teritoriju Evropske unije, pri čemu se neophodna veza uspostavlja bilo mjestom nastanka pravnog odnosa, ili mjestom njihovog izvršenja, ili s obzirom na blisku vezanost za pravo jedne države članice, a time i za komunitarno pravo. To znači da se komunitarno pravo primjenjuje i na pravna lica čije sjedište je izvan teritorije države članice ukoliko obavlja poslove na teritoriju Unije u smislu tačaka vezivanja.

Ugovor o Evropskoj uniji ne reguliše pitanje teritorijalne primjene kada su u pitanju unijski segmenti kao što je spoljna politika, saradnja u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuđa, jer ovi segmenti nemaju geografsko ograničenje.

Sa stanovišta vremenskog važenja komunitarnog prava treba istaknuti da je Ugovor o osnivanju evropske zajednice za uglj i čelik zaključen na određeno vrijeme, odnosno na pedeset godina, što znači da je njegovo vremensko važenje bilo do 2002. godine. S obzirom na predmet regulisanja, Savjet Evropske unije

²¹ Primjena komunitarnog prava Evropske unije se odnosi na Gibraltari i Veliku Britaniju shodno članu 299 (4) Ugovora evropske ekonomske zajednice. Ugovor se odnosi i na Farska ostrva i prostor britanskih suverenih baza na Kipru, kao i na prekomorske zemlje i teritorije koje imaju posebne odnose sa V. Britanijom, dok Aland ostrva imaju poseban status, shodno članu 299 (5) Ugovora, Kasagić, *Pravo Evropske unije*, 214.

je usvojio odgovarajuću rezoluciju kojom je odredbe ovog Ugovora inkorporisao u Ugovor o Evropskoj uniji. Preostali osnivački ugovori zaključeni su na neodređeno vrijeme.

Pod određenim uslovima nacionalni pravni režimi mogu, u određenoj materiji, odstupiti od onog što je utvrđeno u komunitarnom pravu i zadržati rezerve. Ukoliko nacionalne mjere, pozivom na pravo rezerve, dovodi u pitanje režim slobodne konkurencije na tržištu, Komisija Evropske unije će postaviti određene uslove. Ako smatra da se država članica neosnovano poziva na pravo rezerve, ostale države članice i Komisija mogu iznijeti predmet pred Sud pravde. U ovom slučaju Sud može izreći privremenu mjeru²².

Mehanizam rezervi djeluje i u kontekstu prelaznog perioda predviđenog Osnivačkim ugovorom povodom realizacije određene zajedničke politike, omogućavajući državi članici da preduzme zaštitne mjere u odnosu na ozbiljne i trajne poteškoće u slučaju poštovanja statusnih rokova. Slične mogućnost postoje i postupku pristupanja Evropskoj uniji, u cilju prilagođavanja segmentima pravnog režima jedinstvenog (unutrašnjeg) tržišta, koje podstiče zbližavanje naroda slobodnim kretanjem radne snage, bržim zapošljavanjem i stvaranjem komplimentarne privrede. Jedinstveno tržište je u punoj mjeri ostvareno uvođenjem jedinstvene valute, a to je već uslov stvaranja političke unije. Stoga Evropska unija nije samo ekonomska nego i politička unija.

10. ZAKLJUČAK

Priključenje Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju je dug put koji iziskuje mnogo napora stručnih, naučnih i političkih kadrova. Prva i osnovna potreba je utvrditi proces demokratizacije kako bi se obezbijedili neposredni i javni izbori bez mogućnosti promjene i ispravki bilo kakve vrste. To bi se moglo obezbijediti uvođenjem elektora, ili elektronskim glasanjem i kontrolom, takođe bezbjediti i stručni kadar za izradu programa kojima bi se apliciralo na fondove Evropske unije koji su predviđeni za razvoj tržišne privrede i povećanje društvenog bruto proizvoda u Bosni i Hercegovini. Politička, ekonomska sigurnost i bezbjednost ima značajan uticaj na zainteresovanost stranih privrednih subjekata na ulaganje u privredu BiH. Uz to se zahtijeva efikasan rad administrativne službe na izdavanju odgovarajućih dokumenata stranom ulagaču.

Potrebno je obezbijediti efikasno funkcionisanje organa vlasti jačanjem institucija, onemogućiti vladavinu pojedinaca iznad tih institucija i raditi na

²² Početkom devedesetih godina prošlog vijena Grčka je, pozivom na član 297 Ugovora, donijela odluku o zabrani uvoza i trgovine sa Makedonijom. Komisija je smatrala da se nisu stvorili neophodni uslovi iz pomenute odredbe Ugovora, zbog čega je pokrenut postupak pred Sudom pravde. Zahvaljujući sporazumu između Grčke i BJR Makedonije postupak je okončan prije odluke Suda, predmet br. C-120/94 ECR I-1530.

smanjenju опште потрошње и њеног везања за пораст друштвеног бруто производа. Службе унутрашњих послова и безбједности морају имати такве услове рада којима би се обезбјеђивала природна права грађана на слободу, сретан живот, имовину стећену правним основима и једнакост права грађана. То је могуће остварити непосредном примјеном одредба Европске конвенције о пранју новца, преварана, заплијени и конфискацији добара стећених по основу криминалне дјелатности, усвојене у Стразбур у 8. новембра 1990. године.

Ефикасно, самостално и непристрасно судство, уз сарадњу са службом унутрашњих послова и безбједности, је темељ владавине права у свакој држави.

Уласком у Европску унију чланице задржавају своје особености које су карактеристичне за њезин народ као што су: културне и историјске вриједности, моралне норме као автономне за одређену друштвену заједницу. Остварење претходних услова подrazумијева и укидање Кancelарије ОHR, односно потпуног укидања позације Високог представника и преузимање савјетодавне улоге Европске уније у Босни и Херцеговини у превазилажењу сметњи ефикасном функционисању државе Босне и Херцеговине. Дакле, Босна и Херцеговина би требала посветити пажњу на садашњост, проучавати комунитарно право Европске уније, утврдити сметње придруживању Европској унији ради њиховог уклањања. Да ли ће то бити босанскохерцеговачка Бијела књига или мјере за стабилизацију и придруживање, од мањег је значаја назив те књиге колико је битан њен садржај. Комунитарно право је флексибилно и подложно промјенама. Суд правде Европске уније има значајну улогу на утврђивању правних начела у складу са циљевима оснивачких уговора. Њихова одлука је императивне природе. Уколико је правни акт државе чланице супротан оснивачким уговорима, Суд правде констатује његову ништавност чиме аутоматски престаје његова примјена. Оно што је ништавно не може бити примјенено.

LITERATURA

- Blokker, N., M. Heukels, *The European Union: Historical Origins and Institutional Challenges*, Heukels, Ton/Blokker/Brus, *The European Union after Amsterdam: A Legal Analysis*, Kluwer Law International, The Hague-London-Boston: 1998,
- Ćirić, Aleksandar I Predrag Cvetković, *Međunarodno trgovinsko pravo*, Niš: 2001
- Džombić, Ilija, *Ekonomska diplomatija Bosne I Hercegovine*, Banja Luka: 2008.
- Eucken, Walter, *Grundsatz der Wirtschpolitik*, Tubingen: 1967.
- Fonten, P, *Evropa u 12 lekcija*, Brisel: 2006.
- Kasagić Rajko, *Pravo Evropske unije*, Banja Luka: 2005.
- Kasagić Rajko I Alisa Salkić, *Osnovi prava I poslovno pravo*, Travnik: 2015.
- Leipold, Helmut, *Wirtschafts und Gesellschaftssystem in Vergleich*, Stuttgart: 1988.

- Leonard, Dik, *Vodič kroz Evropsku uniju*, Beograd: 2004.
- Misita Nevenko, *Osnovi prava Evropske unije*.
- Thiessen Ulrich, *Aspects of Transition to Market Economies upon Tyne*, 1994.
- Vukmirica, Vujo, *Ekonomska I monetarna integracija Evrope*, Banja Luka: 2005.
- Business br. 130, 2. April: 2012.
- Jedinstveni evropski akt.
- Ugovor u Mاستrihtu.

BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE EUROPEAN UNION INTEGRATION PROCESSES

Rajko Kasagić²³

International University of Travnik.

Alisa Salkić²⁴

International University of Travnik.

Summary: *The developed economy in the world is characterized by a very dynamic structure of change, both in production and in the market position of individual countries. Economic trends in the world have been accompanied by faster growth in world trade than growth in production. Therefore, each state seeks to find its place in the international division of labor and a satisfying market position, although domination of industrially developed countries is not called in to question. In the conditions of modern market and technological changes, it is difficult to imagine an integration process in terms of globalization without a more active role of developed countries.*

Diplomacy plays a nimportant role in the integration of the economic territories of certain countries. Its importance is of particular importance for economic, but also for political integration in Europe and the European Union. Bosnia and Herzegovina has a political and economic interest in joining the EU, and has already started to use the European Union funds for programs, based on the Framework Agreement between the European Union and Bosnia and Herzegovina. Funds according to program scan be used by institutions, citizens and business people. Writing a good project for economic development comes down to the craft. The methodology adopted in the EU in the 1990s was based on the methodology used by Americans in the 1960s, whose basis was the analysis of the logical frame work or logical matrix. Investing funds from EU funds aims to create a competitive BiH economy for the Union's (internal) market. However, economic cooperation is only one and "first pillar" of the European integration process. A significant step in the development of foreign policy cooperation and security has been achieved in the Maastricht Treaty by the introduction of the "second pillar" with in the European Union. Thus, the Maastricht Treaty to Foreign Policy has incorporated the security segment, which Member States are obliged to actively and unreservedly support. External

23 Professor at International University of Travnik. E-mail: prof.rajko.kasagic@gmail.com

24 Senior assistant at International University of Travnik. E-mail: alisa.salkic@gmail.com

policy and security of EU member states can not be at an appropriate level unless internal security is established in each country. It is there for important to establish appropriate judicial cooperation and cooperation between the police, that is, create a European judicial area. In this way, the “third pillar” was created in the area of law and internal affairs.

Key words: *market, development funds, foreign policy, security, judicial cooperation.*

